

בס"ד

גיליון מס' 17

מסכת שבת נ"א-נ"ז

ב'-ח' אייר, שבוע פרשת אחרי קדושים, תש"פ

רפואה בשבת – גזירה משום שחיקת סממנין

(שבת נג ע"ב)

בנוגע לעשות פעולות רפואיות בשבת לטובת בני אדם, נאמר בגמרא שהדבר אסור: "אמר עולא: גזירה משום שחיקת סממנין". האם זו גזירה כללית או שהיא נוגעת לתרופות מסוימות בהם יש חשש שאדם ישחוק ויעבור על איסור טוחן. ההשלכה היא בנוגע לתרופות תעשייתיות הנמכרות בבתי מרקחת. רוב מוחלט של בני אדם לא יודעים לעשותם, ואף לא רוקחים, וגם בבתי החרושת הם עוברים תהליך שאורכו מספר שנים של מחקר ופיתוח, והכנתם היא ללא מגע יד אדם ובתנאים מיוחדים.

שבת נג ע"ב

תא שמע: בהמה שאחזה דם - אין מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן. אדם שאחזו דם - מעמידין אותו במים בשביל שיצטנן! אמר עולא: גזירה משום שחיקת סממנין. אי הכי אדם נמי! - אדם נראה כמיקר. אי הכי בהמה נמי נראה כמיקר! - אין מיקר לבהמה. ולבהמה מי גזרינן? והתניא: היתה עומדת חוץ לתחום - קורא לה והיא באה. ולא גזרינן דילמא אתי לאתויי. אמר רבינא: כגון שהיה תחום שלה מובלע בתוך תחום שלו. רב נחמן בר יצחק אמר: שחיקת סממנין גופה תנאי היא; דתניא: בהמה שאכלה כרשינין - לא יריצנה בחצר בשביל שתתרפה, ורבי אושעיא מתיר. דרש רבא: הלכה כרבי אושעיא.

רש"י

גזירה משום שחיקת סממנים - במידי דרפואה גזור רבנן, דאי שרית שום רפואה אתי למישרי שחיקת סממנים, והוא איסורא דאורייתא דהוי טוחן. ...תנאי היא - דאיכא דלא גזר שאר רפואות אטו שחיקת סממנין. שאכלה כרשינין - הרבה, ועל ידי אכילה מרובה אחזה חולי שקורין מינייזונ"א +שלשול, דיזנטריה+, וצריכה להשתלשל ולהוציא רעי, ומריצה. כדי שתתרפה - גרסינן הכא לשון ריפוי, שיהיו מיעיה רפויים בשילשול ומוציאה רעי. לא יריצנה - גזירה בכל רפואה אטו שחיקת סממנין.

- הסבר את הגזירה של חכמים שאסרו רפואה בשבת "משום שחיקת סממנין".

הרב אליעזר וולדינברג, הסביר את שיטת רש"י והסוברים כמותו

הרב אליעזר וולדינברג, שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן טו - קונ' משיבת

נפש פרק טו, א

יוצא לנו מדברי רש"י שהגזירה לא היתה בגלל פרטות הרפואה שרצונו לקחת שאם נתיר לו לקחתה ויחסר לפעמים שחיקה יבוא לשחקה, אלא הגזירה כללית היתה וחששו דאם נתיר לו לקחת רפואה בשבת יבוא ללמוד מזה הוא, ואחרים הרואים, שמותר גם לשחוק סממנים לשם לקיחת רפואה לנזקק לה. וכך יוצא מפורש גם מדברי רש"י בשבת ד' ק"ח ע"ב בד"ה ונותן על גבי עיניו, שמבאר שלהכי אמרו שם בגמ' "שורה אדם קילורין מערב שבת ונותן על גבי עיניו בשבת ואינו חושש", משום דלדידיה כיון דאצרכוה לשרותה מערב שבת איכא היכרא וליכא למיגזר ומאן דחזינהו סבר דרחיצה בעלמא היא דכסבר שהוא יין ע"ש. הרי שדייק רש"י לבאר שבגוונא דא אין חשש לא לגבי ידיה שיבוא לטעות בהיות שאיכא היכרא, ולא לגבי אחרים הרואים כי יחשבו דרחיצה בעלמא היא. [וכן מפרש הר"ן על הרי"ף], דון מינה הא כל שליכא היכרא לגבי ידיה או אפילו כשניכר הדבר לאחרים שלוקח זה משום רפואה קיימת בזה גזירה הכללית של שחיקת סממנים שיבואו לטעות או הוא או אחרים, שמותר גם לשחוק סממנים משום כך.

...וטעם הדבר שחששו לכך שיבואו גם לידי שחיקת סממנים, הוא בדומה למה שמצינו בשבת ד' קי"ז ע"ב לגבי הצלה מדליקה שאמרו דמתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבוי, הכא נמי כמו כן חששו דאם נתיר קיחת רפואה למיחושין, מתוך שאדם בהול על צערו אי שרית ליה אתי גם לשחוקי כשלא ימצא מן המוכן לפניו. וכך יוצא לנו הסבר זה מדברי הרי"ף והרא"ש בשבת פ"ה סי' ג' שכותבים דהלכה כר' יאשיה שם [שבת נג ע"ב] דמיקל להריץ בהמה בחצר בשביל שתתרפה. משום דאין אדם בהול כל כך על רפואת בהמתו כולו האי דניחוש לשחיקת סממנים ע"ש. ומינה הא גבי רפואת אדם הטעם שגזרו בזה הוא משום דאדם בהול על רפואתו ולכן חששו לשחיקת סממנים, והיינו כנ"ל.

יוצא לפי"ז לכאורה שכל דבר שיש בו משום רפואה אפילו הוא בגוונא שלא יוכלו לבוא בו בשום פעם לידי שחיקת סממנים, מ"מ אסור לקחתו בשבת משום גזירה כללית שיבואו לטעות הוא או אחרים הרואים ללמוד מזה על מקרה אחרינא ועל תרופה אחרת שיהא זקוק לה אז ולא תהיה מוכנת לפניו שמותר גם להכינה הגם שדבר ההכנה בשם תהא כרוכה עם שחיקת סממנים.

ויעוין בחיי אדם כלל ס"ט סעי' א' שמסביר ג"כ דבר האיסור בזה בנוסחא: דאם נתיר לו לעשות רפואה המוכנת מע"ש יטעו לומר שמותר לשחוק הסממנים בשבת. והיינו כנ"ל שיבואו לטעות וללמוד מזה בדרך כלל שמותר גם לשחוק סממנים בשבת לצורך רפואה.

- באר את הנימוק לגזרה "משום שחיקת סממנים" לפי רש"י.
- לפי דברי הציץ אליעזר, הסבר את ההשוואה בין הגזרה "משום שחיקת סממנים" לבין גזרה בענין הצלה מדליקה בשבת.

הרב אליעזר וולדינברג, הסביר אחרת את שיטת הרמב"ם. להלן דברי הרמב"ם:

רמב"ם הלכות שבת כא, לא

ומותר לכפות כוס על הטבור בשבת להעלותו וכן מותר ליחנק וללפף את הקטן ולהעלות אזנים בין ביד בין בכלי ולהעלות אנקלי שכל אלו וכיוצא בהן אין עושין אותן בסמנין כדי לחוש לשחיקה ויש לו צער מהן.

הרב אליעזר וולדינברג, שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן טו - קונ' משיבת

נפש פרק טו, ג

(ג) הרי נלמד לכאורה מדברי הרמב"ם דלא כהאמור, אלא דסוג רפואה שלא שייך בה שחיקת סממנים לא היתה הגזירה על לקיחתה בשבת, והיינו דס"ל להרמב"ם דהגזירה היתה פרטית על סוג הרפואה ואם בסוג זה יש בה גם שחיקה אזי אפילו אם כבר שחוקה ועומדת גזרו משום פעם אחרת שלא תהיה מוכנה ויבואו גם לשחוק, אבל אם לא שייך בה שחיקה אזי לא היתה בכלל הגזירה.

ויש להקשות על הרמב"ם מסוגית הגמ' בשבת ד' נ"ג שם דמשמע דגם בהעמדת אדם במים לצורך רפואה גזרו משום שחיקת סממנים ופליגא רק אם גם בבהמה גזרו, וביותר ממה שפוסק הרמב"ם באותה ההלכה שם דאסור לדחוק כריסו של תינוק כדי להוציא הרעי שלו שמא יבוא להשקותו סמנין המשלשלין. וכן פוסק בהלכה כ"ח שם שאסור ליגע את עצמו כדי שיזיע בשבת מפני שהיא רפואה. אף על פי שלא שייך גם בשם שיטעו לבוא לידי שחיקת סממנים, אם לא שנאמר שבכאן שאני שיש לזה גם נימוק נוסף שיש לו צער מהן כדמדגיש הרמב"ם לכתוב טעם זה, ולכן כל ששתים לו, שאין עושין אותן בסממנים וגם יש לו צער מזה, בכל כגון דא הוא דלא גזרו על ההשתמשות ברפואה הזו בשבת.

כדברי הרמב"ם פוסק גם הטור או"ח בס' שכ"ח והבית יוסף מסביר כדהסביר בכסף משנה.

- ע"פ הציץ אליעזר הסבר את שיטת הרמב"ם בנוגע לגזרה "משום שחיקת סממנים"
- הסבר את הקושייה מהגמרא שבת נג ע"ב על הסבר זה, והתשובה לכך.
- ע"פ הציץ אליעזר הסבר את ההבדל בין שיטת רש"י לבין שיטת הרמב"ם בנוגע לגזרה משום שחיקת סממנים.

הציץ אליעזר הסיק מסקנה מדברי הרמב"ם והשולחן ערוך בנוגע לשימוש כיום בתרופות תעשייתיות שנמכרות בבתי מרקחת.

הרב אליעזר וולדינברג, שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן טו - קונ' משיבת

נפש פרק טו, ג, כא

(ד) ולפי ההסבר האמור בדעת הרמב"ם הטור והשו"ע... צריך להיות איפוא הדין בזמנינו שישנם רפואות כאלה לסוגי מחלות שאדם פרטי לא יוכל בשום פנים להכיןם ולעשותם, דלסוג מחלה כזאת שאין תרופה לה כי אם מסוגי התרופות שאדם פרטי לא יוכל בשום פנים לעשותם דאזי מותר לו שפיר לקחתם בשבת במקום צערא בהיות שאין שייכות רפואה למחלה זאת ע"י שחיקת סממנים כלל, ואם כן לא הוי זה בכלל הגזירה.

ואפילו אם המצא ימצא סוג בני אדם של מיעוטא דמיעוטא שמחזיקים בתועלת עשיית תרופה שטעונה שחיקת סממנים גם לסוג מחלה האמורה, וגם מכינים אותה בעת לצורך, מ"מ י"ל דאפילו הכי עלינו ללכת בזה אחרי רובא דעלמא.

...וראיתי בספרים קצות השלחן ח"ז סי' קל"ד בבדי השלחן אות ז' [מהרב חיים נאה] ושו"ת עולת נח סי' ג' [מהרב נח סגל] שדנים גם כן לומר שלא יהא שייך בזמן הזה גזירת סממנים. אבל המה דנים בדרך כלל ובאים עלה מכח טעם דבטל הטעם, וממילא מעוררים מה שיש לדון דאעפ"י שבטל הטעם לא בטלה הגזירה, עיין בדבריהם באריכות. אבל לפי דברינו האמורים יוצא שבכל כהאי גוונא גם מתחילה לא גזרו.

כא. לפי האמור יש מקום לומר דבזמנינו שישנם רפואות כאלה לסוגי מחלות שאדם פרטי לא יוכל בשום פנים להכניס ועשותם, דלסוג מחלה כזאת שאין לה תרופה כי אם מסוגי התרופות שאדם פרטי לא יוכל בשום פנים לעשותם צריך להיות מותר שפיר לקחתם בשבת במקום צער בהיות שאין שייכות רפואה למחלה זאת ע"י שחיקת סממנים כלל, ולכן לא הוה זה בכלל הגזירה, ואפילו אם המצא ימצא סוג בני אדם של מיעוטא דמיעוטא שמחזיקים בתועלת עשיית תרופה שטעונה שחיקת סממנים גם לסוג המחלה האמורה וגם מכינים אותה בעת הצורך, מ"מ אזלינן בזה אחרי רובא דעלמא.

- הסבר מדוע יש להתיר כיום להשתמש בתרופות תעשיתיות הנמכרות בבית מרקחת ואין לחשוש לגזירה משום שחיקת סממנים.
- הסבר את ההבדל בין דברי הציץ אליעזר לבין הכתוב בשו"ת קצות השולחן ובשו"ת עולת נח, בנוגע לגזירה משום שחיקת סממנים כיום.

הרב שמואל וואזנר, התיר מסיבה אחרת:

הרב שמואל וואזנר, שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן סז

הנה דרכי להורות בעניי להתיר לקחת תרופות בשבת לחשוכי בנים משום מצוה דרבה דפרו ורבו, ויש יסוד לזה ממש"כ הרדב"ז ח"ג סי' תר"מ להוכיח במישור דגזרה דשחיקת סממנים קיל אפילו משבות דשבות באמירה לגוי דשחיקת סממנים רק בגדר גזרה בעלמא לא בגדר שבות, ואם כן כיון דקיי"ל או"ח סי' ש"ז ס"ה דשבות דשבות באמירה לגוי מותר בצורך מצוה או צורך גדול, מכל שכן כי האי גוונא לצורך מצוה.

אך יש שסברו שגם כיום הגזרה במקומה עומדת.

הרב בן ציון אבא שאול, שו"ת אור לציון חלק ב פרק לו - דיני חולה

בשבת אות ט

שאלה. האם מותר להשתמש בכדורים בשבת.

תשובה. להשתמש בכדורים בשבת מותר רק לחולה שנפל למשכב, אבל מי שיש לו מיחוש כלשהו ולא נפל למשכב ואף לא מצטער הרבה, אין לו להשתמש בהם, ואפילו אם התחיל בשתיית הכדורים לפני השבת, אלא אם כן בהפסקת שתיית הכדורים תתבטל תועלת הכדורים ששתה עד עכשיו. ואם זה כדורי אנטיביוטיקה והרופא אומר שצריך לקחת, מותר לשתות בכל אופן.

הרב משה פיינשטיין שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן נג

בדבר חולה שאין בו סכנה באופן שאסור לו ליקח רפואה בשבת, והתחיל לקחת בחול כדורי רפואה שנקראו פילן [כדורים] שצריך ליקחם לדברי הרופא משך עשרה ימים רצופין ואם יפסיק יום אחד לא תפעול הרפואה כלום. אם מותר ליקח בשבת?

הנה לכאורה לא מובן צד ספק ההיתר בזה, אלא דאולי מצד הפסדו הגדול בחולי זה שלא יוכל להרפא בדרך הטבע מצטער ביותר בשביל זה שלכן אולי יתחשב כמיחוש שמצטער טובא שנזכר ברמ"א (או"ח סימן שכ"ח סעיף י"ז), אבל הא אין הטעם מצד הצער אלא משום שנחלה כל גופו מצד הצער מחמת שאינו יכול לסבול הצער, ולא מצד צער בעלמא שמצטער על מה שלא יתרפא אף שזהו לאינש צער גדול אין להתיר.

ואם הוא איש כזה שמחמת שלהתרפא בהפילן צריך עשרה ימים רצופין שאי אפשר בלא שיקח גם בשבת לא יוכל להתרפא יחלה מצד זה בחולשת העצבים שקורין נערוון, שיהיה חשש להמחלה שנקרא נערוון ברעק דאן, הוא ודאי בדין מיחוש שמצטער כל גופו שיש להתיר שיקח בשינוי קצת השייך לשנות גם ברפואת לקיחת הפילן אף שלא שייך שינוי בהבליעה, ...ואם אי אפשר בשינוי יש להתיר גם בלא שינוי ...אבל אין מצוי אנשים כאלו ובסתם בני אדם יש לאסור.

הרב אליעזר וולדינברג, שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן מה

כל כגון דא שהרופא אומר שאם לא ימשיך בפעולת הריפוי גם בשבת לא יוכל להתרפא, יש לומר שבכלל לא אסרו במקרה כזה פעולת ריפוי כזאת שאין בו משום סרך מלאכה. ורק משום גזירת שחיקת סמנים (אפילו במקום ששייך זה).

אמנם ראיתי בשו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ג סי' נ"ג שנשאל על דבר חולה שאין בו סכנה באופן שאסור לו ליקח רפואה בשבת והתחיל לקחת בחול כדורי רפואה שצריך ליקחם לדברי הרופא משך עשרה ימים רצופין ואם יפסיק יום אחד לא תפעול הרפואה כלום, אם מותר ליקח בשבת, והשיב שאין להתיר הגם שאחרת לא יוכל להרפא בדרך הטבע, ורק במקרה מיוחד של איש כזה שיחלה מצד זה בחולשת העצבים כותב להתיר לקחת ע"י שינוי עיי"ש, אבל כותב את דבריו רק מצד הסברא, ואי מצד הסברא יש גם לומר סברא הפוכה שבכגון דא שישאר מנוזק וחולה לא גזרו וכנ"ז.

הלכה למעשה

הרב אליעזר וולדינברג, שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן נא

אודות נקע קל במרפק המופיע לרוב בתינוקות וילדים קטנים עד גיל שלש ארבע שנים, אם מותר להחזיר נקע כזה בשבת ע"י סיבוב קל של הזרוע בתנוחה מסוימת, כי אין כאן סכנת אבר, אבל יש בזה הרבה כאבים קשים לתינוק וגורם בהרבה פעמים לנפיחות באיזור המרפק, ובזמן הנקע אין הוא יכול להזיז את היד בגלל הכאבים.

...מציינו בשו"ע שם או"ח בסי' שכ"ח סעיף מ"ז שנפסק בפשיטות דעצם שיצא ממקומו מחזירין אותו בשבת, וזאת חרף מה שמצינו לו להשו"ע לעיל מיניה בסעי' ל' שפוסק כדין המשנה דמי שנשמש פרק ידו או רגלו ממקומו לא ישפפנה הרבה בצונן שזהו רפואתו אלא

רוחץ כדרכו ואם נתרפא נתרפא. ונראה ליישב ולומר דהוא זה, מפני שהטור והשו"ע סברו בפשיטות שטעם האיסור בזה הוא משום גזירת שחיטת סממנים, ולכן סברו שמתו גזרו בזה משום הא רק היכא שעושה איזה פעולה רפואית חיצונית כשפשוף הרבה בצונן, אבל כשאינו עושה שום פעולה רפואית חיצונית ורק מחזיר את הנקע ע"י סיבוב יד בלבד בכל כגון זה לא גזרו בכאן בכלל הך גזירה דגזירת סממנים.

עכ"פ מכל האמור נראה להלכה, דיש מקום להתיר החזרת עצם שיצא ממקומו מידו או מרגלו אפילו בגדול והגם שאין סכנת אבר, ועל אחת כמה שיש להתיר בשופי החזרה כזאת אצל קטן, וק"ו בן בנו של ק"ו שיש להתיר בכזאת בקטני קטנים של כגון נידוננו

הרב משה פיינשטיין, שו"ת אגרות משה חלק או"ח א סימן קכח

אסור להחמיר במדידת טערמאמעטער [מדידת חום] שאין בה חשש איסור ממש. וגזרת שחיטת סמנים לא שייך בזה שאין המדידה עצמה הרפואה. ובמדידת אזור החולה ללחוש עליו שהיא עצמה מעשה הרפואה אולי כיון שהוא רק רפואה דלחשים לא הוי בכלל הגזרה דשחיטת סמנים.

הרב יצחק יוסף, ילקוט יוסף, אורח חיים סימן שכח

נב חולה שאין בו סכנה שנפל למשכב, מותר לו לבלוע תרופות בשבת, וכן לגמוע סירופ וכדו', אף אם אינו מצטער הרבה, ואפילו אם מתחיל ליקח התרופות בשבת. ומותר לבלוע תרופות קודם תפלת שחרית אף עם שאר משקים. אחר שאין כוונתו לשתיית הנאה, אלא רק לבלוע התרופה. ויש מקילים בזה גם למי שמצטער הרבה, אף שלא נפל למשכב. ויש אומרים שאין להקל אלא בחולה. וכן עיקר. ומכל מקום מי שיש לו כאב ראש גדול, או כאב בטן חזק, יש להקל לו ליקח תרופה.

נג חולה שאין בו סכנה שבגלל מחלתו מתבטל מעונג שבת, אינו רשאי להחמיר על עצמו ולא ליקח את התרופות בשבת, דשבת ניתנה לעונג ולא לצער.

נז מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא, או שיש לו מכאובים קלים, וכן החש בראשו, אסור לו לבלוע כדורים או סירופ, וכן אסור לעשות לו שום רפואה בשבת. ואפילו על-ידי גוי אסור לעשות לו רפואה בשבת.

נח אולם אם התחיל ליקח מהכדורים מערב שבת, מותר להמשיך ליקח מהם גם בשבת, כל שהפסקת לקיחתן תגרום לו שיצטער הרבה. וכל שכן אם לוקח תרופות אנטיביוטיות שיש חשש שהפסקת לקיחתן בשבת תגרום לו נזק.

נט יש אומרים שאיסור לקיחת תרופות בשבת קיים גם ביום טוב. ויש חולקים ומתירים ליקח תרופות ביום טוב גם למי שיש לו מיחוש בעלמא. והעיקר להלכה כסברא אחרונה שמוותר לקחת תרופות מוכנות ביום טוב. וכל שכן שיש להקל בזה ביום טוב שני של גלויות.

סא יש אומרים שכל תרופה שאין מטרתה לרפואה אלא רק לשיכוך כאבים, כגון גלולות "אקמול", אינה בכלל גזירת שחיטת סממנים, ומותר לבלוע תרופה זו אף במיחוש בעלמא. וכן מותר להתיז ספריי מיוחד להרדמת מקום הכאב, כמו כאב שיניים וכדומה. ויש חולקים.

ועל כל פנים מי שהתרגל לבלוע כדורי הרגעה לשיכון כאבים, ונצרך אליהם כל כך עד שהגוף התמכר אליהם, ואם אינו לוקחם מרגיש חולשה וכאבים, מותר ללוקחם בשבת.

הרב אליעזר מלמד, פניני הלכה - שבת, הרחבות, עמ' 626-627

הרב נויבירט בתשובה מלפני ארבעים שנה (אסיא ח"א עמ' 58) הזכיר את דעת המקילים לגמרי כי בטל הטעם, אלא שכתב שיש מקומות בעולם שמכינים תרופות בעצמם, ולכן רק כשיש שיקולים נוספים להתיר אפשר לצרף את סברת המקילים בתרופות בימינו. ומסיק עפ"י קצות השולחן, שאם מצטער הרבה, למרות שלא נפל למשכב, רשאי ליטול תרופות אלה. וכן בכל מקום שיש איזה שהוא ספק אם הגיע למדרגת חולה רגיל, רשאי להקל. אבל בכאבים קלים אין להקל. אמנם מנגד בשש"כ לד, ג, היקל לקחת תרופה רק לחולה שנפל למשכב. אבל בהערה ז, הביא את דברי המנחת שבת (צא, ט) בשם ספר החיים, שתרופה שהכנתה ע"י בישול, כמו תרופות שלנו, יש להתיר בצער גדול, מטעם שאין לגזור שמא יבוא לבשלה בשבת, מחמת שהוא איסור ידוע. ומשמע שלדעתו אפשר לסמוך על כך בשעת הדחק.

בילקוט יוסף שכח, נב, מביא את דעת הציץ אליעזר לגבי כדורים להפגת כאבים, ומזכיר שיש חולקים ומחמירים, ומסכם שעל כל פנים מי שרגיל לבלוע מהם, רשאי להקל, עי"ש. וחזק דבריו בסוף הספר עמ' תח-תט, במענה לתגובה. וצירף את הסברה הבסיסית, שכאשר בטל הטעם בטלה התקנה לדעת התוס' ודעימיה, בדיון מחיאת כף וריקוד.

אמונה

מדרש שמואל (בובר) פרשה ד סימן א

מעשה ברבי ישמעאל ורבי עקיבה שהיו מהלכין בחוצות ירושלים והיה עמהן אדם אחד. פגע בהם אדם חולה, אמר להן: רבותי, אמרו לי במה אתרפא? אמרו לו קח לך כך וכך עד שתתרפא. אמר להן אותו האיש שהיה עמהן: מי הכה אותו בחולי? אמרו לו: הקדוש ברוך הוא. אמר להן: ואתם הכנסתם עצמכם בדבר שאינו שלכם, הוא הכה ואתם מרפאין? אמרו לו: מה מלאכתך? אמר להן: עובד אדמה אני והרי המגל בידי. אמרו לו: מי ברא את האדמה? מי ברא את הכרם? אמר להם: הקדוש ברוך הוא. אמרו לו: ואתה מכניס עצמך בדבר שאינו שלך? הוא ברא אותו ואת אוכל פריין שלו. אמר להן: אין אתם רואין המגל בידי אלולי שאני יוצא וחורשו ומכסחו ומזבלו ומנכשו לא העלה מאומה. אמרו לו שוטה שבעולם ממלאכתך לא שמעת מה שכתוב "אנוש כחציר ימיו" (תהילים קג, טו), כשם שהעץ אם אינו נזבל ומתנכש ונחרש אינו עולה, ואם עלה ולא שתה מים ולא נזבל אינו חי והוא מת. כך - הגוף הוא העץ, הזבל הוא הסם, איש אדמה הוא הרופא.

מאור עינים ליקוטים

שבת הוא מלזעוק ורפואה קרובה לבא. (שבת יב ע"א) וצריך להבין מהו הלשון מלזעוק הוה ליה למימר מלהתפלל גם מהו רפואה קרובה לבא? אך דהנה לרפאות איזה דבר צריך לאסוף

האחדות וכל העולמות מתעלים ולכן אינו צריך לאסוף סממנים מכאן ומכאן ויש סמנים שצריך לאסוף ממדינות רחוקות והנה שבת הוא עולם האחדות נמצא כאן יש הכל כמאמר "ויכל אלהים" (בראשית ב, ב) כי שבת היא הגמר ובהגמר כלול הכל ולכן נקרא שבת כלה שכלולה מהכל וזהו שבת הוא מלזעוק לשון אסיפה ר"ל שאינו צריך לאסוף הסממנים כנ"ל ולכן ורפואה קרובה לבא שאינו צריך לאסוף ממדריגות רחוקות כנ"ל.

הראי"ה קוק, עין איה שבת א, אות מח

"ואמר רבי חנינא: בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת" (שבת יב ע"א)

בשבת קודש, ראוי לאדם להעמיד נגד עיניו את הבריאה מצד הטוב שבה, מצד המנוחה העדן והעונג, מצד הקדושה והברכה שבה, שהם הם יעמדו לעד ולעולם ועוד יוסיפו רב יתרון, וכל הרעות והצרות, החומריות והרוחניות, הלא יעברו וינדפו. אמנם האדם באשר הוא אדם יוכל להשתלם בציורו האמיתי והמשמח הזה רק בשעה שלא תתיצב נגד עיני בשר שלו צורת המציאות ההוה בניוולה. אבל כמעט יחזה את הצד הגרוע שבמציאות, את המחלות והתמותות, תעכר רוחו ולא יוכל להתרומם על המצב ההוה, ולהתגבר על ההפעלה שיפעלו עליו חושיו. א"כ יאבד ע"י מחזות כאלה הון רב של קדושת הציורים הראויים לשבת קודש מצד הזכרון למעשה בראשית, שיפעול להרשים בלב האדם אהבת ד' וכל קדושת התכונות רק בנשאו דעו למרחוק ויתן לפועלו צדק. על כן בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת, שאמנם בקושי יתגבר האדם בשכלו על מראה עיניו, וידע כי אין כדאי להקדיר רוחו הטוב מצד רעות המעבר, בהסתכלו בטוב העתיד העומד אחר כתלנו, בהיות נגד עיניו וחשו מר המות וקדרות האבל הנמשך ממנו, רעת המחלות וצרותיהן המסובבות מהן, שכל אלה יפעלו על נפשו בהיותו עסוק בנחום אבלים וביקור חולים, באותם העשוקים הנאנחים והנאנקים מתגרת יד הרע והקלקול השורר בעולם כעת, בעודנו מלא רשעה ומוטה עמל ואון. על כן רק בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת.